

Make Belgium Work
Again

Make Belgium Work Again

Een visie voor een efficiënt, daadkrachtig
en rechtvaardig België

Jens Devillé

Schrijver: Jens Devillé
© Jens Devillé

Hoofdstuk 1: Het Belgische verhaal tot nu toe	7
Historisch overzicht: van 1830 tot nu	7
Federalisering en communautaire conflicten	9
De zes staatshervormingen: gevolgen en tekortkomingen	12
Transfers en scheefgetrokken solidariteit.....	15
Hoofdstuk 2: Kernwaarden van een moderne democratie	19
Scheiding der machten: belang, praktijk, risico's bij vervaging	19
Basisprincipes van een gezonde democratie.....	21
Hoofdstuk 3: Institutionele Chaos.....	27
Overzicht van de huidige staatsstructuur: federaal, gewesten, gemeenschappen, provincies, gemeenten	27
Dubbele bevoegdheden en inefficiëntie.....	29
Gebrek aan duidelijke eindverantwoordelijkheid.....	31
Hoofdstuk 4: Politieke versnippering en instabiliteit.....	35
Kiesstelsels: federale en regionale lijsten	35
Te veel partijen	37
Een stem is niet 1 stem.....	39
Moeilijke regeringsvormingen.....	41
Hoofdstuk 5: Budget en Staatsschuld	43
Analyse structurele tekorten	43
Transfers Vlaanderen–Wallonië.....	51
Rente-uitgaven en de rekening voor toekomstige generaties.....	54
Hoofdstuk 6: Regionale ongelijkheden.....	57
Economische verschillen	57
Culturele en politieke verschillen: België als spiegelzaal.....	60
Oorzaken van de regionale kloof: beleid, cultuur, onderwijs en integratie.....	63
Hoofdstuk 7: Brussel als zorgenkind	67
De huidige situatie.....	67
Problemen in Brussel.....	69
Hoofdstuk 8: Sociaal-economische druk	73

Vergrijzing en migratie: druk op de sociale zekerheid.....	73
Ongelijke toegang tot zorg: een sluipende breuklijn.....	75
Pensioenlast versus inkomsten: de onhoudbare rekenkunde	77
Massa migratie: waar het huidige systeem faalt	79
Hoofdstuk 9: Innovatie en economie	82
Sterktes: havens, universiteiten, biotech.....	82
Zwaktes: bureaucratie en hoge lasten – de rem op Belgische innovatie	84
Hoofdstuk 10: Klimaat, energie en infrastructuur	87
Kernuitstap-discussie: tussen ideologie, realiteit en toekomst.....	87
Infrastructuur en Mobiliteit	89
Hoofdstuk 11: Justitie en veiligheid.....	92
Justitie.....	92
Ordehandhaving.....	94
Hoofdstuk 12: Internationale positie.....	97
België in de Europese Unie: tussen motor en meeloper	97
België op het wereldtoneel: NATO, G7,.. ..	99
België en de buurlanden: tussen samenwerking en concurrentie	101
Hoofdstuk 13: Nieuwe staatsstructuur	107
Confederaal model: Federale eenvoud als antwoord op Belgische complexiteit.....	107
Brussel geïntegreerd in Vlaanderen: historische logica en een kans op herstel	109
Duidelijke bevoegdheidsverdeling: wie beslist over wat?	111
Transparantie en verantwoording: open data, KPI-dashboards en burgercontrole	114
Autonomie en Verantwoordelijkheid – De Nieuwe Ruggengraat van België	116
Vrijheid, Plicht en Discipline – De Nieuwe Belgische Balans	120
Hoofdstuk 14: Politiek systeem hertekenen	123
Federale kiesdrempel en beperking van het aantal partijen – Naar een stabielere en daadkrachtiger België.....	123

Nationale Kieslijsten en Eerlijke Zetelverdeling – Democratie voor de 21ste Eeuw	125
Simulatie van laatste verkiezingen in nieuw systeem	128
Politieke Verantwoordelijkheid en Integriteit	131
Digitale Stemopties – De Toekomst van Democratische Participatie	134
Hoofdstuk 15: Regionale verantwoordelijkheid	137
Van Automatische Transfers naar Hervormingsfondsen met Verantwoording	137
Federale Minima als Fundament – Gelijke Kansen, Duidelijke Grondregels	139
Opvolging door het Federaal Niveau: Mandaat, Incentives en Ingrijpen.....	142
Hoofdstuk 16: Cultuur en Identiteit.....	145
Kernwaarden als fundament van de Belgische samenleving.....	145
Gedeelde Symboliek en Identiteit – De Brug tussen Vlamingen en Walen ...	148
Hoofdstuk 17: Migratie.....	151
Van vrijblijvendheid naar verantwoordelijkheid.....	151
Integratie als Voorwaarde – Van Toelating tot Volwaardig Burgerschap.....	153
Acceptatie van Belgische Waarden – De Toetssteen van Integratie	156
Actieve Strijd tegen Parallele Samenlevingen	159
Verplichte Cultuurprogramma's – De Snelweg naar Volwaardige Integratie	162
Belgische Nationaliteit – Eén Land, Eén Loyaliteit	164
Hoofdstuk 18: Brussel heruitvinden.....	167
Eén bestuur via integratie in Vlaanderen	167
Taalbeleid, Onderwijs en veiligheid	170
Hoofdstuk 19: Sociale zekerheid duurzaam maken.....	175
Een gelijk speelveld voor iedereen.....	175
Pensioenen.....	177
Zorg: universele basiszorg	179
Onderwijs	182
Hoofdstuk 20: Economie en innovatie.....	185

Lastenverlaging op arbeid: de hefboom voor een nieuwe economische dynamiek	185
Investeren in de toekomst: AI, biotech en duurzame energie als motoren van groei	187
Financiële markten en buitenlandse investeringen: federale coördinatie als hefboom voor groei	189
Hoofdstuk 21: Klimaat en Energie.....	193
Energieplan: kernenergie en hernieuwbare mix.....	193
Klimaatdoelen behalen	195
Hoofdstuk 22: Justitie en veiligheid.....	199
Digitalisering van processe.....	199
Versterken van Justitie en Politie.....	201
Federale en regionale samenwerking politie optimaliseren.....	203
Hoofdstuk 23: Internationale Betrekkingen en Defensie	207
België als loyale NAVO-partner.....	207
België als proactieve hervormingsspeler in de EU	209
Herziening van internationale samenwerkingen.....	211
Hoofdstuk 24: Budget in evenwicht.....	215
Regels voor een gezonde begroting	215
Inkomsten in de toekomstige staatsstructuur: wie int wat?	217
De begroting van de toekomst: evenwicht, duidelijkheid en ambitie	220
Cijfers, domeinen en verantwoordelijkheden – Simulatie	223
Hoofdstuk 25: Van Belgische Knoop naar Toekomstmodel	233
Hoofdstuk 26: Van analyse naar actieplan.....	243
5-jaarsplan ter illustratie.....	247
Hoofdstuk 27: Risico's en valkuilen	251
Politieke weerstand: de onzichtbare kracht die verandering kan blokkeren	251
Regionale ongelijkheid: de kloof tussen ambitie en realiteit	252
Sociaal draagvlak: de stille motor van duurzame hervorming	255

Hoofdstuk 28: België 2050 – een visie	257
Waar staat België 25 jaar na de hervormingen?	257
België 2025	259
Manifest: Naar een Efficiënt, Rechtvaardig en Toekomstgericht België	263
Referenties:	267

België staat op een kruispunt. Wie vandaag door het land reist, voelt het: een zekere malaise hangt in de lucht. De files lijken langer, de begroting dieper in het rood, de politieke debatten harder en tegelijk minder oplossingsgericht. In de media en aan de keukentafel klinkt steeds vaker de vraag: “Waar zijn we in godsnaam mee bezig?” Het vertrouwen in de politiek is historisch laag, de overheid lijkt steeds vaker een logge machine die meer problemen creëert dan oplost, en de burger voelt zich machteloos tegenover een systeem dat te complex is geworden om nog te begrijpen, laat staan te veranderen.

Deze maatschappelijke malaise is geen toeval. Ze is het gevolg van decennia aan bestuurlijke versnippering, politieke compromissen die vooral uitstel van echte keuzes betekenen, en een groeiende kloof tussen beleid en burger. België is een land van talent, van ondernemerszin, van creativiteit en solidariteit. Maar het is ook een land waar de structuren uit het verleden steeds meer een rem vormen op de toekomst. De financiële druk neemt toe: de staatsschuld stijgt, de vergrijzing zet de sociale zekerheid onder druk, en de jaarlijkse transfers tussen regio's voeden het wantrouwen en de frustratie. Tegelijkertijd worstelt het land met politieke chaos: regeringsvormingen die maanden aanslepen, een wildgroei aan partijen, en een democratisch systeem waarin de stem van de ene burger minder waard is dan die van de andere.

Dit boek is geschreven voor iedereen die gelooft dat het anders kan. Voor burgers die zich niet willen neerleggen bij cynisme of fatalisme. Voor studenten die dromen van een land waar hun talenten tot hun recht komen. Voor beleidsmakers die beseffen dat echte hervorming meer vraagt dan cosmetische aanpassingen of nieuwe slogans. Het is een uitnodiging om samen na te denken over een België dat opnieuw sterk, rechtvaardig en toekomstgericht kan zijn.

De centrale boodschap van dit boek is eenvoudig, maar radicaal: België kan opnieuw functioneren als een efficiënt, transparant en rechtvaardig land—mits we durven kiezen voor eenvoud, verantwoordelijkheid en meetbare resultaten. Dat betekent niet teruggrijpen naar een verleden, maar vooruitkijken. Het betekent niet alles afbreken wat er is, maar wel de moed hebben om te snoeien in wat niet meer werkt, en te investeren in wat ons sterker maakt.

We vertrekken in dit boek niet vanuit ideologie, maar vanuit gezond verstand en een diep geloof in de kracht van samenwerking. De analyse is scherp, de voorstellen zijn concreet, en de toon is hoopvol maar niet naïef. We benoemen de problemen zonder omwegen, maar we blijven niet hangen in klaagzangen. Elk hoofdstuk biedt niet alleen een diagnose, maar ook een richting voor de

oplossing—onderbouwd met praktijkvoorbeelden, internationale vergelijkingen en heldere KPI's die het beleid toetsbaar maken.

De aanpak van dit boek is systematisch: we starten met een grondige analyse van de huidige situatie—de versnippering, de politieke en budgettaire chaos, de regionale ongelijkheden en de uitdagingen van Brussel. Vervolgens schetsen we de gewenste situatie: een vereenvoudigde staatsstructuur met drie duidelijke bestuursniveaus, een democratisch systeem dat werkt, en een beleid dat gestuurd wordt door resultaten in plaats van door slogans. Daarna zoomen we in op de belangrijkste beleidsdomeinen—economie, onderwijs, zorg, klimaat, mobiliteit, veiligheid en internationale positie—en werken we per domein uit wat nodig is om België opnieuw te laten functioneren. Tot slot besteden we aandacht aan de implementatie: hoe maken we de sprong van analyse naar actie, welke valkuilen moeten we vermijden, en hoe ziet België eruit in 2050 als we deze weg durven inslaan?

Dit boek is geen utopie, maar een concreet pad. Het is een manifest voor een toekomstbestendig België. Het is een uitnodiging tot debat, maar vooral tot samenwerking en actie. Want als we iets geleerd hebben uit de geschiedenis van dit land, dan is het dat vooruitgang alleen mogelijk is als we samen de schouders zetten onder verandering—met respect voor verschillen, maar met een gedeelde ambitie voor de toekomst.

Deel I – Fundamenten en Waarden

Hoofdstuk 1: Het Belgische verhaal tot nu toe

Historisch overzicht: van 1830 tot nu

België is een land dat zijn eigen geschiedenis voortdurend herschrijft. Wie vandaag naar de Belgische instellingen kijkt, ziet een complexe federale staat met een veelheid aan parlementen, regeringen en bevoegdheden. Maar deze bestuurlijke lappendeken is niet uit de lucht komen vallen. Ze is het resultaat van bijna twee eeuwen politieke evolutie, sociale strijd en communautaire onderhandelingen.

Het verhaal begint in 1830, wanneer België zich na een korte, maar hevige revolutie afscheurt van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. De jonge staat kiest voor een liberale grondwet, geïnspireerd door de Franse en Britse voorbeelden, en profileert zich als een unitaire, gecentraliseerde natie. De macht ligt bij de koning, de regering en het parlement in Brussel. De eerste decennia zijn getekend door economische groei, industrialisatie en de opkomst van een burgerlijke elite die het land bestuurt.

Toch is België vanaf het begin een land van verschillen. De taalgrens tussen het Nederlandstalige noorden (Vlaanderen) en het Franstalige zuiden (Wallonië) loopt als een onzichtbare barrière door het land. In de praktijk is het Frans de dominante bestuurstaal, zelfs in Vlaamse steden. Dit zaait het zaad van latere spanningen.

De tweede helft van de 19de eeuw brengt grote sociale veranderingen. De industrialisatie maakt van Wallonië een economische motor, terwijl Vlaanderen relatief arm blijft. Tegelijk groeit het bewustzijn van de Vlaamse identiteit. De Vlaamse Beweging eist meer rechten voor het Nederlands in onderwijs, rechtspraak en bestuur. In Wallonië ontstaat een Waalse beweging die zich zorgen maakt over de economische achteruitgang en de groeiende macht van Vlaanderen.

De sociale strijd is minstens even belangrijk. De opkomst van de arbeidersbeweging, de strijd voor algemeen stemrecht en de schoolstrijd tussen katholieken en liberalen tekenen het politieke landschap. België wordt een land van compromissen, maar ook van diepe breuklijnen.

De twee wereldoorlogen laten diepe sporen na. België wordt tweemaal bezet, eerst door Duitsland in 1914–1918, daarna opnieuw in 1940–1944. De

oorlogen versterken het gevoel van nationale kwetsbaarheid, maar ook de roep om meer autonomie voor de regio's. Na 1945 volgt een periode van wederopbouw, economische groei en de uitbouw van de welvaartsstaat. België wordt een van de stichtende leden van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, de voorloper van de EU.

Vanaf de jaren zestig verschuift het economische zwaartepunt van Wallonië naar Vlaanderen. De sluiting van de Waalse mijnen en de opkomst van de Vlaamse industrie veranderen de machtsverhoudingen. Tegelijk groeit de roep om meer autonomie. De taalwetten van 1962–1963 leggen de taalgrens definitief vast. In 1970 wordt de eerste staatshervorming doorgevoerd: België krijgt gemeenschappen (voor persoonsgebonden materies zoals cultuur en onderwijs) en gewesten (voor territoriale materies zoals economie en ruimtelijke ordening).

Deze hervormingen zijn bedoeld als antwoord op communautaire spanningen, maar ze leggen ook de basis voor een steeds complexer bestuurlijk model. Elke nieuwe crisis leidt tot een nieuwe staatshervorming, telkens met meer bevoegdheden voor de deelstaten.

De jaren tachtig en negentig staan in het teken van verdere federalisering. Vlaanderen en Wallonië krijgen hun eigen regeringen en parlementen. Brussel wordt een apart gewest, met een eigen regering en een ingewikkeld systeem van taalevenwicht. De Duitstalige gemeenschap krijgt beperkte autonomie. België wordt officieel een federale staat (grondwetwijziging van 1993).

De federale structuur is uniek in Europa: bevoegdheden worden niet alleen verdeeld tussen federale en regionale overheden, maar ook tussen gemeenschappen en gewesten. Dit leidt tot een systeem met zes regeringen en zes parlementen, naast de federale instellingen.

De laatste twintig jaar worden gekenmerkt door groeiende complexiteit en bestuurlijke traagheid. Elke staatshervorming (in totaal zes sinds 1970) voegt nieuwe lagen en bevoegdheden toe, maar lost zelden de onderliggende problemen op. De federale regering wordt steeds moeilijker te vormen: in 2010–2011 duurde het 541 dagen om een nieuwe regering te installeren—een wereldrecord.

De COVID-19-crisis maakt de zwaktes van het systeem pijnlijk zichtbaar. Terwijl andere landen snel kunnen schakelen, moet België eerst overleg plegen

tussen negen ministers van Volksgezondheid, drie gemeenschappen, drie gewesten en de federale overheid. Het resultaat: trage besluitvorming, verwarring bij de burger, en een gebrek aan duidelijke verantwoordelijkheid.

Het Belgische verhaal is er een van voortdurende aanpassing, maar ook van uitstel van echte keuzes. De federale structuur is ontstaan uit de noodzaak om vrede te bewaren tussen gemeenschappen, maar is uitgegroeid tot een systeem dat vaak verlamt in plaats van verbindt. De uitdagingen van vandaag—economische vergrijzing, klimaat, migratie, internationale concurrentie—vragen om een bestuur dat snel, transparant en verantwoordelijk kan handelen.

De geschiedenis leert dat België in staat is tot vernieuwing, maar alleen als het de moed heeft om fundamentele keuzes te maken. De volgende hoofdstukken bouwen voort op deze analyse: ze zoeken naar een eenvoudiger, eerlijker en efficiënter model, waarin solidariteit en autonomie hand in hand gaan, en waarin het land opnieuw een voorbeeld kan zijn van goed bestuur in Europa.

Federalisering en communautaire conflicten

Wie het Belgische staatsmodel vandaag bekijkt, ziet een federale constructie die uniek is in Europa. Maar deze federale structuur is niet het resultaat van een rationeel ontwerp, wel van een lange, soms pijnlijke geschiedenis van communautaire spanningen, onderhandelingen en compromissen. De weg van een unitaire naar een federale staat is geplaveid met conflicten, crisissen en telkens weer de zoektocht naar een evenwicht tussen de verschillende gemeenschappen.

De kiem van de communautaire spanningen ligt diep in de Belgische geschiedenis. Vanaf de oprichting in 1830 was België officieel een unitaire staat, maar in de praktijk werd het land bestuurd door een Franstalige elite. Frans was de taal van het onderwijs, de rechtspraak, het leger en het bestuur—zelfs in overwegend Nederlandstalige gebieden. Dit leidde tot een groeiend gevoel van achterstelling bij de Vlaamse bevolking, die zich niet vertegenwoordigd voelde in het nationale beleid.

In Wallonië ontstond op zijn beurt een eigen identiteit, gevoed door economische voorspoed in de 19de eeuw en een sterke arbeidersbeweging. De Waalse regio's waren het industriële hart van het land, terwijl Vlaanderen relatief arm bleef. Maar vanaf de jaren zestig keerde het economische tij:

Vlaanderen werd welvarender, Wallonië kreeg te maken met de sluiting van mijnen en fabrieken. De machtsverhoudingen verschoven, en daarmee ook de politieke eisen.

De Vlaamse beweging groeide uit van een culturele emancipatiebeweging tot een politieke kracht die meer autonomie eiste. In Wallonië ontstond een Waalse beweging die vreesde voor economische marginalisering en eveneens meer zeggenschap wilde over eigen zaken. De communautaire breuklijn werd steeds dominanter in het Belgische politieke debat.

De eerste grote communautaire crisis kwam er in de jaren zestig, met de vastlegging van de taalgrens (1962–1963) en de splitsing van de universiteit van Leuven (1968). Deze gebeurtenissen maakten duidelijk dat het unitaire model niet langer houdbaar was. De roep om federalisering werd steeds luider, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, zij het met verschillende motieven: Vlaanderen wilde culturele en taalkundige autonomie, Wallonië economische hefbomen om de eigen regio te ondersteunen.

De Belgische politiek koos voor een stapsgewijze aanpak: telkens als de communautaire spanningen te groot werden, volgde een nieuwe staatshervorming. In totaal zijn er sinds 1970 zes grote staatshervormingen geweest, telkens met als doel de vrede te bewaren tussen de gemeenschappen door bevoegdheden te decentraliseren.

Elke hervorming was het resultaat van moeizame onderhandelingen, vaak onder druk van acute crisissen. De logica was telkens dezelfde: bevoegdheden die tot conflict leidden, werden overgeheveld naar de gemeenschappen (voor persoonsgebonden materies zoals cultuur en onderwijs) of de gewesten (voor territoriale materies zoals economie, ruimtelijke ordening en werkgelegenheid). Dit leidde tot een steeds complexer model, met overlappende bevoegdheden en een wildgroei aan parlementen en regeringen.

De Belgische federalisering is een paradoxaal proces. Enerzijds heeft het geleid tot meer autonomie voor de deelstaten en een zekere pacificatie van de communautaire spanningen. Vlaanderen kan vandaag zijn eigen onderwijs- en cultuurbeleid voeren, Wallonië heeft economische instrumenten om de regio te ondersteunen, en Brussel heeft een eigen statuut als tweetalig gewest.

Anderzijds heeft de opeenstapeling van hervormingen het land bestuurlijk bijzonder complex gemaakt. België telt vandaag zes regeringen en zes

parlementen, elk met eigen bevoegdheden, ministers en administraties. Veel bevoegdheden zijn versnipperd of overlappen, wat leidt tot traagheid, inefficiëntie en een gebrek aan duidelijke verantwoordelijkheid. De federale regering is vaak afhankelijk van coalities die zowel de Vlaamse als de Franstalige meerderheid moeten respecteren, wat de besluitvorming verder bemoeilijkt.

De gevolgen van deze institutionele complexiteit zijn zichtbaar in het dagelijkse beleid. Regeringsvormingen duren steeds langer: het wereldrecord van 541 dagen zonder federale regering (2010–2011) is symptomatisch voor de blokkades die het systeem kan veroorzaken. Ook in crisissituaties, zoals tijdens de COVID-19-pandemie, bleek de federale structuur een handicap: negen ministers van Volksgezondheid moesten overleggen vooraleer er een nationale strategie kon worden uitgerold. Dit leidde tot verwarring bij de burger, tegenstrijdige communicatie en een gebrek aan slagkracht.

De communautaire conflicten zijn bovendien niet verdwenen, maar verschoven naar nieuwe domeinen: de financiering van Brussel, de verdeling van sociale zekerheid, het klimaatbeleid, de arbeidsmarkt. Telkens opnieuw botsen verschillende visies op solidariteit, autonomie en verantwoordelijkheid.

De Belgische federalisering is een verhaal van pragmatisme en uitstel. Telkens als het systeem dreigde te barsten, werd er een compromis gevonden—maar zelden werd de kern van het probleem aangepakt. De federale structuur heeft de vrede bewaard, maar heeft ook geleid tot een logge, dure en soms onbestuurbare staat.

Voor de toekomst is het duidelijk dat verdere lappendekenhervormingen niet langer volstaan. België heeft nood aan een fundamentele vereenvoudiging: een model met duidelijke bevoegdheden, transparante verantwoordelijkheden en een bestuur dat snel en efficiënt kan handelen. Alleen zo kan het land opnieuw een voorbeeld worden van goed bestuur in Europa, en de uitdagingen van de 21ste eeuw het hoofd bieden.

De zes staatshervormingen: gevolgen en tekortkomingen

De Belgische federale structuur is niet het resultaat van één grote sprong, maar van een reeks opeenvolgende compromissen. Zes grote staatshervormingen, verspreid over een halve eeuw, hebben het land stukje bij beetje getransformeerd van een unitaire naar een federale staat. Maar wie deze hervormingen van dichtbij bekijkt, ziet niet alleen vooruitgang, maar ook een patroon van uitstel, halfslachtige oplossingen en nieuwe complexiteit.

De eerste staatshervorming (1970): De kiem van federalisering

De eerste staatshervorming kwam er onder druk van groeiende communautaire spanningen. De taalgrens werd wettelijk vastgelegd, en er werden drie cultuurgemeenschappen opgericht: de Vlaamse, de Franse en de Duitstalige. Het doel was vooral om de culturele autonomie te garanderen en de communautaire vrede te bewaren. Maar de bevoegdheden bleven beperkt, en de fundamentele vraag—hoe macht en middelen te verdelen tussen de gemeenschappen en het nationale niveau—bleef grotendeels onbeantwoord.

De tweede staatshervorming (1980): De geboorte van gewesten en gemeenschappen

In 1980 volgde een tweede, diepgaandere hervorming. De cultuurgemeenschappen werden omgevormd tot volwaardige gemeenschappen, met bevoegdheden over cultuur, onderwijs en persoonsgebonden materies zoals gezondheidszorg en welzijn. Tegelijk werden de Vlaamse en Waalse gewesten opgericht, met bevoegdheden over economie, ruimtelijke ordening en werkgelegenheid. Vlaanderen koos ervoor om zijn gemeenschap en gewest samen te voegen tot één parlement en één regering, terwijl Wallonië en Brussel aparte instellingen behielden.

Deze hervorming legde de basis voor het huidige federale model, maar introduceerde ook een nieuwe bron van complexiteit: het onderscheid tussen gemeenschaps- en gewestbevoegdheden, dat tot vandaag voor overlappingen en onduidelijkheid zorgt.

De derde staatshervorming (1988–1989): Brussel als volwaardig gewest

De derde staatshervorming was vooral gericht op Brussel. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kreeg een eigen regering en parlement, met

bevoegdheden over stedelijke materies zoals mobiliteit, huisvesting en economie. Tegelijk werden de gemeenschappen verder versterkt, onder meer op het vlak van onderwijs. De bedoeling was om de Brusselse instellingen te stabiliseren en de tweetaligheid te waarborgen, maar in de praktijk leidde dit tot een ingewikkeld systeem van dubbele meerderheden, paritaire regeringen en een wildgroei aan instellingen.

De vierde staatshervorming (1993): België wordt officieel federaal

De vierde staatshervorming, ook wel de Sint-Michielsakkoorden genoemd, maakte van België officieel een federale staat. De grondwet werd aangepast, en de deelstaten kregen eigen parlementen en regeringen met ruime bevoegdheden. De Senaat werd hervormd tot een kamer van deelstaatvertegenwoordigers. De financiering van de deelstaten werd geregeld via dotaties en fiscale autonomie.

Toch bleef het federale model halfslachtig: veel bevoegdheden werden “gedeeld” of “parallel” georganiseerd, wat leidde tot een systeem waarin niemand nog het overzicht had. De federale overheid bleef bevoegd voor sociale zekerheid, justitie, defensie en buitenlandse zaken, maar moest steeds meer rekening houden met de deelstaten.

De vijfde staatshervorming (2001): Lambermont en Lombard

De vijfde staatshervorming, bekend als de Lambermont- en Lombardakkoorden, gaf de gewesten en gemeenschappen meer fiscale autonomie en extra bevoegdheden, onder meer op het vlak van landbouw, buitenlandse handel en mobiliteit. De financiering werd aangepast via een ingewikkeld systeem van dotaties, belastingsofbrengsten en solidariteitsmechanismen.

Deze hervorming was bedoeld om de deelstaten meer responsabiliteit te geven, maar in de praktijk leidde ze tot een nog grotere versnippering van bevoegdheden en een complexer financieringssysteem. De federale overheid verloor verder terrein, terwijl de deelstaten steeds meer eigen beleid gingen voeren—vaak zonder voldoende coördinatie.

De zesde staatshervorming (2011–2014): De zesde staatshervorming en haar paradox

De zesde staatshervorming, afgesloten na de langste regeringsvorming uit de Belgische geschiedenis (541 dagen), was de meest ingrijpende tot nu toe. Nog meer bevoegdheden werden overgeheveld naar de deelstaten: arbeidsmarkt, gezinsbijslag, gezondheidszorg, mobiliteit, justitie op bepaalde vlakken. De financiering werd opnieuw hervormd, met meer fiscale autonomie voor de gewesten en een aangepaste solidariteitsmechanisme.

Maar deze hervorming bracht ook haar eigen paradoxen met zich mee. Enerzijds kregen de deelstaten meer macht dan ooit, anderzijds bleef de federale overheid verantwoordelijk voor de samenhang en de solidariteit. De bevoegdheden werden nog meer versnipperd: voor sommige domeinen zijn nu drie of vier ministers bevoegd, elk met hun eigen administratie en beleid. De burger ziet door de bomen het bos niet meer, en de politici klagen zelf over het gebrek aan overzicht en slagkracht.

Gevolgen: complexiteit, traagheid en gebrek aan verantwoordelijkheid

Wat hebben deze zes staatshervormingen België gebracht? Enerzijds hebben ze de communautaire vrede grotendeels bewaard: Vlaanderen, Wallonië en Brussel kunnen hun eigen beleid voeren op domeinen die voor hen belangrijk zijn. De kans op een open conflict is kleiner dan vroeger.

Maar de prijs is hoog. België is uitgegroeid tot een van de meest complexe federale staten ter wereld. Er zijn zes regeringen, zes parlementen, talloze ministers en administraties, en een wirwar aan bevoegdheden die vaak overlappen of elkaar tegenwerken. In crisissituaties, zoals tijdens de COVID-19-pandemie, leidt dit tot trage besluitvorming, verwarring en een gebrek aan duidelijke verantwoordelijkheid.

De staatshervormingen hebben bovendien niet alle communautaire spanningen opgelost. Nieuwe conflicten duiken op rond de financiering van Brussel, de verdeling van sociale zekerheid, het klimaatbeleid en de arbeidsmarkt. De solidariteit tussen de regio's wordt steeds meer in vraag gesteld, en de roep om verdere hervormingen klinkt luider dan ooit.

De grootste tekortkoming van de zes staatshervormingen is dat ze telkens uitgingen van het vermijden van conflict, niet van het bouwen aan een efficiënt en transparant bestuur. Elke hervorming was een compromis, bedoeld om de acute crisis te bezweren, maar zelden om de onderliggende problemen structureel aan te pakken. Het resultaat is een systeem dat duur, traag en vaak onbegrijpelijk is voor de burger.

De federale overheid is verzwakt, maar blijft verantwoordelijk voor de samenhang. De deelstaten zijn versterkt, maar missen soms de schaal of de middelen om grote uitdagingen aan te pakken. De financiering is complex, met dotaties, fiscale autonomie en solidariteitsmechanismen die niemand nog volledig begrijpt.

De geschiedenis van de zes staatshervormingen toont aan dat België in staat is tot aanpassing, maar ook dat het land te vaak kiest voor uitstel in plaats van doorbraak. De uitdagingen van de 21ste eeuw—klimaat, vergrijzing, migratie, internationale concurrentie—vragen om een bestuur dat snel, transparant en verantwoordelijk kan handelen.

De volgende hoofdstukken van dit boek bouwen voort op deze analyse. Ze zoeken naar een eenvoudiger, eerlijker en efficiënter model, waarin solidariteit en autonomie hand in hand gaan, en waarin België opnieuw een voorbeeld kan zijn van goed bestuur in Europa.

Transfers en scheefgetrokken solidariteit

Solidariteit is een van de kernwaarden waarop België gebouwd is. In theorie is het een nobel principe: sterkere schouders dragen meer bij, zwakkere regio's krijgen steun om hun achterstand in te halen. Maar in de Belgische praktijk is solidariteit uitgegroeid tot een van de meest controversiële en polariserende thema's van het politieke debat. De jaarlijkse financiële transfers tussen Vlaanderen, Wallonië en Brussel zijn niet langer louter een kwestie van herverdeling, maar vormen het hart van een diepgaand debat over verantwoordelijkheid, efficiëntie en de houdbaarheid van het Belgische model.

Transfers zijn geldstromen die via de federale begroting, de sociale zekerheid en het financieringssysteem van de deelstaten van de economisch sterkere regio's (vooral Vlaanderen) naar de zwakkere regio's (vooral Wallonië en in mindere mate Brussel) vloeien. Ze zijn het resultaat van verschillende mechanismen:

- Sociale zekerheid: Omdat de sociale zekerheid federaal georganiseerd is, betalen alle werkenden en bedrijven bijdragen in één grote pot. Regio's met een hogere werkgelegenheidsgraad (zoals Vlaanderen) dragen meer bij dan ze eruit halen, terwijl regio's met meer werklozen of gepensioneerden (zoals Wallonië en Brussel) meer ontvangen dan ze bijdragen.
- Financieringswet: De federale overheid verdeelt middelen over de deelstaten via een complexe verdeelsleutel, waarbij rekening wordt gehouden met bevolkingsaantallen, fiscale capaciteit en solidariteit.
- Specifieke fondsen: Er zijn ook doelgerichte fondsen voor bijvoorbeeld gezondheidszorg, onderwijs of infrastructuur, die vaak een herverdelend effect hebben.

Volgens recente schattingen bedragen de jaarlijkse transfers van Vlaanderen naar Wallonië en Brussel samen tussen de 6 en 12 miljard euro, afhankelijk van de gehanteerde berekeningsmethode. Dat is een aanzienlijk bedrag, zeker in verhouding tot de totale Vlaamse begroting.

De oorspronkelijke logica achter deze transfers was eenvoudig: tijdelijke solidariteit moest ervoor zorgen dat achtergestelde regio's konden investeren in hun economie, onderwijs en infrastructuur, zodat ze op termijn op eigen benen konden staan. In de praktijk zijn de transfers echter structureel geworden. Vlaanderen betaalt al decennia meer dan het ontvangt, terwijl Wallonië en Brussel structureel afhankelijk zijn van deze geldstromen om hun begroting rond te krijgen.

Dit leidt tot groeiende kritiek, vooral in Vlaanderen. Veel Vlamingen ervaren de transfers als een straf voor hun economische succes en als een perverse prikkel voor Wallonië om noodzakelijke hervormingen uit te stellen. In Wallonië leeft dan weer het gevoel dat Vlaanderen te weinig begrip heeft voor de historische en sociale oorzaken van de achterstand, en dat solidariteit een fundamenteel onderdeel is van het Belgische samenleven.

Het grote probleem met de huidige transfers is dat ze zelden gekoppeld zijn aan duidelijke voorwaarden of resultaatsverbintenissen. Er zijn geen harde KPI's waaraan de ontvangende regio's moeten voldoen om recht te blijven hebben op solidariteit. Dit leidt tot een situatie waarin structurele afhankelijkheid in stand wordt gehouden, in plaats van weggewerkt.

Concrete voorbeelden illustreren dit probleem. De werkgelegenheidsgraad in Vlaanderen ligt al jaren boven de 75%, terwijl Wallonië blijft steken rond de 62% en Brussel zelfs nog lager scoort. Ondanks tientallen jaren van transfers is het verschil nauwelijks kleiner geworden. Ook op het vlak van onderwijs, armoedebestrijding en economische groei blijven de verschillen groot.

Bovendien zorgt het systeem voor politieke spanningen. In Vlaanderen groeit het draagvlak voor een model waarin solidariteit niet langer automatisch is, maar gekoppeld wordt aan prestaties en hervormingen. In Wallonië klinkt dan weer de vrees dat het wegvallen van transfers zou leiden tot sociale drama's en een verdere achteruitgang.

Voor de toekomst is het duidelijk dat het Belgische model van solidariteit niet langer houdbaar is in zijn huidige vorm. Solidariteit moet opnieuw worden gedefinieerd als een tijdelijk, verantwoordelijkheidsmechanisme, niet als een blanco cheque. Transfers kunnen enkel nog gerechtvaardigd zijn als ze gekoppeld worden aan duidelijke doelstellingen, meetbare resultaten en strikte deadlines.

Dat betekent concreet:

- KPI's en resultaatsverbintenissen: Transfers worden enkel toegekend als de ontvangende regio's aantonen dat ze inspanningen leveren om hun achterstand weg te werken. Bijvoorbeeld: verhoging van de werkgelegenheidsgraad, verbetering van onderwijsresultaten, efficiënter bestuur.
- Sancties en incentives: Wie de doelstellingen niet haalt, verliest (een deel van) de transfers of krijgt een verplicht hervormingsplan opgelegd. Wie wel vooruitgang boekt, krijgt extra steun of meer autonomie.
- Transparantie: De geldstromen moeten volledig transparant zijn, zodat elke burger kan zien waar het geld vandaan komt en waaraan het besteed wordt.

Dit model sluit aan bij internationale voorbeelden, zoals het Duitse Länderfinanzierungssysteem, waar transfers tussen deelstaten gekoppeld zijn aan strikte voorwaarden en periodieke evaluaties.

Transfers en solidariteit zijn geen vloek, maar een kans—mits ze verstandig worden ingezet. België kan alleen overleven als een moderne federatie als solidariteit niet langer een rem is op vooruitgang, maar een hefboom voor hervorming. Dat vraagt om politieke moed, duidelijke afspraken en een cultuur

van verantwoordelijkheid. Alleen zo kan solidariteit opnieuw een bron van vertrouwen worden, in plaats van een bron van frustratie en verdeeldheid.

Hoofdstuk 2: Kernwaarden van een moderne democratie

Scheiding der machten: belang, praktijk, risico's bij vervaging

De scheiding der machten is een van de fundamenten van elke moderne democratie. Het is een principe dat zo vanzelfsprekend lijkt, dat we soms vergeten waarom het zo essentieel is—en wat er gebeurt als het wordt uitgehold. In België, met zijn complexe staatsstructuur en veelheid aan bestuurslagen, is het belang van een heldere scheiding tussen wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht groter dan ooit.

Het idee van de scheiding der machten vindt zijn oorsprong bij de Franse filosoof Montesquieu, die in de 18de eeuw stelde dat macht corrumpeert als ze niet wordt gecontroleerd. Door de macht te verdelen over drie onafhankelijke pijlers, de wetgevende macht (die de wetten maakt), de uitvoerende macht (die de wetten uitvoert) en de rechterlijke macht (die de wetten interpreteert en toepast), wordt voorkomen dat één persoon of groep alle touwtjes in handen krijgt. Dit principe beschermt de burger tegen willekeur, machtsmisbruik en dictatuur.

In de Belgische context is deze scheiding niet alleen een theoretisch ideaal, maar een praktische noodzaak. De federale staat, de deelstaten, de provincies en de gemeenten hebben elk hun eigen parlementen, regeringen en rechtbanken. Zonder een duidelijke afbakening van bevoegdheden en verantwoordelijkheden zou het risico op machtsconcentratie, belangenvermenging en politieke inmenging in de rechtspraak reëel zijn.

In de praktijk is de scheiding der machten in België grondwettelijk verankerd. De Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat vormen de wetgevende macht op federaal niveau. De federale regering voert het beleid uit, terwijl de rechterlijke macht onafhankelijk waakt over de toepassing van de wetten. Op regionaal en gemeenschapsniveau zijn er gelijkaardige structuren: parlementen maken decreten en ordonnanties, regeringen voeren ze uit, en regionale rechtbanken passen ze toe.

Toch is de Belgische realiteit vaak weerbarstiger dan de theorie. Door de versnippering van bevoegdheden en de noodzaak tot coalitievorming zijn de grenzen tussen de machten soms diffuus. Ministers zijn vaak ook